

**KEEMIA- JA MATERJALITEHNOLOOGIA TEADUSKONNA MATERJALIUURINGUTE
TEADUSKESKUSE
TEADUS- JA ARENDUSTEGEVUSE AASTAARUANNE 2010**

1. Keskuse struktuur

Materjaliuuringute teaduskeskus, Centre for Materials Research, juhataja professor Urve Kallavus

- Materjaliuuringute õppetool, Chair of Materials Research, juhataja professor Urve Kallavus
- Materjaliuuringute teadus- ja katselaboratoorium, Laboratory for Materials Research

2. Keskuse T&A iseloomustus

Materjaliuuringute teaduskeskus (edaspidi Keskus) loodi TTÜ Nõukogu otsusega 22.09.1992 elektronmikroskoopia-, röntgenilaboratooriumi, gravimeetria- ja lämmastiku veeldamise jaama baasil. Alates 1995. a septembrist kuulub keskuse koosseisu materjaliuuringute õppetool (juhataja U. Kallavus).

Keskuse tegevusvaldkond on materjaliteadus. Keskuse eesmärgiks on tagada oma tegevusvaldkondades TTÜ eesmärgi saavutamine.

Keskuse ülesanded on:

- õppe-, teadus- ja arendustegevus materjaliteaduse valdkonnas;
- teadmusteenuste, sh täiendõppe teenuste osutamine;
- õppejõudude ja teadustöötajate järelkasvu kindlustamine;
- erialateadmuste levitamine;
- koostöö erialaliitude ja -seltsidega;
- uute materjaliuuringute meetodite evitamine;
- nõuande- ja konsultatsioonitegevus, riiklikult tunnustatud ekspertiisiteenused;
- materjaliuuringute alase info kogumine ja levitamine, avalikkuse informeerimine oma tegevusest;
- muude ülesannete täitmine vastavalt käesolevale põhimäärusele ja teistele õigusaktidele.

Kasutatav teadusaparatuur

Uuringute läbiviimiseks vajaminev aparatuur on Keskuses põhiliselt olemas -

TEM- transmissioonelektronmikroskoopia;

SEM- skaneeriv elektronmikroskoopia;

EDS- energiadiispersiivne röntgenmikroanalüüs;

WDS- lainedispersiivne röntgenmikroanalüüs;
XRD- röntgendifraktomeetria;
OM- valgusmikroskoopia;
KA – digitaalne kujutise analüüs ja elektroonne arhiveerimine

2010.a. toimub materjalitehnoloogia infrastruktuuri programmi raames hangitud seadmete hooldamine ja täiendamine.

2.1 Õppetoolide või muude alamstruktuuriüksuste T&A kirjeldus ja tähtsamad tulemused
(sh õppetoolide või muude alamstruktuuriüksuste kuni 5 olulisemat publikatsiooni, tähtsamad T&A finantseerimise allikad ning soovi korral T&A-ga seotud tunnustused, ülevaade teaduskorralduslikust tegevusest ülevaade teadlasmobiilsusest ning hinnang teadustulemustele)

2.1.1. Materjaliuuringute õppetoolis (juhataja U. Kallavus) õpetatavad õppeained:

KCM 0011 – Materjalide uurimismeetodid I;

KCM 0012 - Materjalide uurimismeetodid II;

KCM 9000 – Materjaliteaduse eripeatükid.

KXX9100 - 9110 – Doktorikursus 1 ja 2

Loengukursused ja praktikumid on mõeldud keemia- ja materjalitehnoloogia, loodusteaduskonna, mehaanikateaduskonna ning infotehnoloogia teaduskondade üliõpilastele.

2.1.2. Keskuse teadustöö toimub järgnevates valdkondades:

1. Õhukeste kilede, mitmekihiliste struktuuride, mikroosakeste ja pulbrite struktuuri uurimine, kujutise analüüs ja peenstruktuuride kristallograafiline iseloomustamine (Valdek Mikli, M.S.Nat.Sci.);

– thin films, multilayered structures, fine particles and powders; feature analysis and crystallographical orientation of fine structures (Valdek Mikli, M.S.Nat.Sci. PhD nat.Sci).

2. Kõvasulamite struktuuri, formeerumise uurimine, kujutise elektroonne analüüs (Mart Viljus, M.S.Nat.Sci. PhD.Nat.Sci).

– hard sintered materials, their formation and structural characterization, metallographical structures, computer-aided feature analysis (Mart Viljus, M.S.Nat.Sci. PhD.Nat.Sci).

3. Lignotselluloosete materjalide (puit, tselluloos, paber, ehituspuit), loodus-ja tehiskivi, kultuuriväärtuste, arheoloogia struktuuri, degradatsiooni ja konserveerimise uurimine (Urve Kallavus, Dr.Habil.Chem.);

- lignocellulosic materials (wood, cellulose, paper, structure timber), natural and man-made stone, and their degradation by natural and artificial causes; objects of cultural heritage, archaeology, art and their conservation problems (Urve Kallavus, Dr.Habil.Chem.).

Uurimistöö tulemused on publitseeritud. Järgnevalt on esitatud loetelu kõige olulisematest publikatsioonidest.

2.1.3. Tähtsamad publikatsioonid:

Klaasen, H.; Kübarsepp, J.; Roosaar, T.; Viljus, M.; Traksmäe, R. (2010). Adhesive wear performance of hardmetals and cermets. *Wear*, 268(9-10), 1122 - 1128.

Lott, K.; Shinkarenko, S.; Törn, L.; Nirk, T.; Öpik, A.; Kallavus, U.; Gorokhova, E.; Grebennik, A.; Vishnjakov, A (2010). High temperature defect equilibrium in ZnS:Cu single crystals. *Physica Status Solidi B-Basic Solid State Physics*, 247(7), 1662 - 1665.

Bogdanoviciene, I.; Tõnsuaadu, K.; Mikli, V.; Grigoraviciute-Puroniene, I.; Beganskiene, A.; Kareiva, A. (2010). pH impact on the sol-gel preparation of calcium hydroxyapatite, Ca₁₀(PO₄)₆(OH)₂, using a novel complexing agent, DCTA. *Central European Journal Chemistry*, 8(6), 1323 - 1330.

Klaasen, H.; Kübarsepp, J.; Laansoo, A.; Viljus, M. (2010). Reliability of dual compounds "carbide composite + steel" produced by diffusion welding. *International Journal of Refractory Metals and Hard Materials*, 28(5), 580 - 586.

Rudjak, I.; Kaljuvee, T.; Trikkel, A.; Mikli, V. (2010). Thermal behaviour of ammonium nitrate prills coated with limestone and dolomite powder. *Journal of Thermal Analysis and Calorimetry*, 99(3), 749 - 754.

Pirso, J.; Viljus, M.; Juhani, K.; Kuningas, M. (2010). Three-body abrasive wear of TiC-NiMo cermets. *Tribology international*, 43(1-2), 340 - 346.

2.1.4. Teadlaste mobiilsus

KALLAVU				Euroopa		osavõtt
S URVE	professor	Belgia	Brüssel	Komisjon	27.01-29.01	teadusfoorumist
KALLAVU						osavõtt
S URVE	professor	Belgia	Brüssel	NATO	17.03-20.03	teadusfoorumist
				Läti		osavõtt
				Põllumajandu		doktorikaitsmis
KALLAVU				se Akadeemia		e komisjoni
S URVE	professor	Läti	Jelgava	Metsainstituut	5.05-6.05	istungist
MIKLI	vanemtead	Moldova	Chisinau	Moldova	27.06-1.07	osavõtt

VALDEK	ur			Riiklik Ülikool		teadusfoorumist
MIKLI	vanemteadur	Bulgaaria	Varna	ISCMP'16 konverents	29.08-05.09	osavõtt konvedrentsist projekti ülesannete
TRAKSMA			Saaremaa			
A RAINER	teadur	Eesti	kirikud		6.07-8.07	täitmine

2.1.5. Teaduskorralduslik tegevus

<i>Isik</i> (ees- ja perekonnani mi)	<i>Nimetus</i> (organisatsioonide, komisjonide jm täisnimetus)	<i>Tegevus</i>	<i>Tase</i>
Valdek	Materjaliuuringute keskuse		
Mikli	Nõukogu	liige	Ülikool
	Materjaliuuringute keskuse		
Mart Viljus	Nõukogu	liige	Ülikool
Valdek	Keemia- ja materjalitehnoloogia	liige	Ülikool
Mikli	teaduskonna nõukogu		
	Keemia- ja materjalitehnoloogia	liige	Ülikool
Mart Viljus	teaduskonna nõukogu		
Urve	TTÜ materjaliuuringute keskuse		
Kallavus	nõukogu	esimees	Ülikool
Urve	Kaunas University of	liige	Rahvusvaheline
Kallavus	Technology, Academy of Sciences of Lithuania "Materials Science - Medziagotyra" Editorial Board		
Urve	Keemia- ja materjalitehnoloogia		
Kallavus	teaduskonna nõukogu	liige	Ülikool
Urve	Kaitseministeeriumi		
Kallavus	teadusnõukogu	liige	Siseriiklik
	Euroopa Komisjon	7	Rahvusvaheline
Urve		raamprogrammi	
Kallavus		ekspert	
Urve	NATO	SPS komitee	Rahvusvaheline
Kallavus		liige	
	Euroopa Komisjon	COST	
Urve		valdkonnakomit	
Kallavus		ee liige	Rahvusvaheline

2.1.6. Hinnang teadustulemustele

Keskuses jätkati edukalt eelnevate aastate teadustööd. Uusi teemasid ei alustatud. Suurenes siseriiklikest lepingutes osavõtt.

	2007	2008	2009	2010
Publikatsioonid (CC)	18(11)	20 (9)	32(13)	21 (8)
Kaitsemised	1 magistritöö	1 magistritöö	1 magistritöö	1 magistritöö

Keskuse Nõukogu otsustas hinnata keskuse 2010.a. teadustöö tulemused hindegaga "4".

2.2 Keskuse teadus- ja arendustegevuse teemade ja projektide arvandmed

Haridus- ja Teadusministeerium:

- sihtfinantseeritavad teemad 2

Projekt SF0140062s08 - Mitmefaasiliste tribomaterjalide arendamine ja tehnoloogia

Projekt SF0142687s05 - SÜNTEETILISTE JA LOODUSLIKE POLÜMEERMATERJALIDE OMADUSED JA VÄÄRISTAMINE

Teiste ministeeriumide poolt rahastatavad riiklikud programmid 1

Projekt RP9053 - Eesti Pühakodade kivimüüride niiskuskahjustused ja sooldumine

SA Eesti Teadusfond:

- grandid 1

Projekt ETF7608 - CdTe kile rekristallisatsioon tahkes faasis ja legerivate elementide mõju kile omadustele

Muud T&A lepingud 4

Lep9066 - Eesti eluasemefondi puidust korterelamute ehitustehniline seisukord ning prognoositav eluiga.

Lep8092 - Eesti eluasemefondi telliskorterelamute ehitustehniline seisukord ning prognoositav eluiga

Lep10067 - Eesti erinevates piirkondades aastatel 1990-2010 kasutusele võetud korterelamute kaardistamine.

Lep10132 - Maaelamute sisekliima, ehitusfüüsika ja energiasääst I.

Välisriiklikud lepingud 2

Projekt VA428 - Synthesis and structural investigations of multifunctional materials

Projekt VFP432 - Development of flexible single and tandem II-VI based high efficiency thin film solar cell.

2.3 Keskuse töötajate poolt avaldatud sihtfinantseeritava teadusteema taotlemisel arvestatavad eelretsenseeritavad teaduspublikatsioonid (ETIS klassifikaatori alusel 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1 ja 5.1)

1.1

Klaasen, H.; Kübarsepp, J.; Roosaar, T.; Viljus, M.; Traksmäe, R. (2010). Adhesive wear performance of hardmetals and cermets. *Wear*, 268(9-10), 1122 - 1128.

Podgursky, V.; Nisumaa, R.; Adoberg, E.; Surzhenkov, A.; Sivitski, A.; Kulu, P. (2010). Comparative study of surface roughness and tribological behavior during running-in period of hard coatings deposited by lateral rotating cathode arc. *Wear*, 268(5-6), 751 - 755.

Lott, K.; Shinkarenko, S.; Türn, L.; Nirk, T.; Öpik, A.; Kallavus, U.; Gorokhova, E.; Grebennik, A.; Vishnjakov, A (2010). High temperature defect equilibrium in ZnS:Cu single crystals. *Physica*

Status Solidi B-Basic Solid State Physics, 247(7), 1662 - 1665.

Tõnsuaadu, K.; Kaljuvee, T.; Petkova, V.; Traksmäa, R.; Kirsimäe, K.; Bender, V. (2010). Impact of mechanical activation on phosphorite composition, structure and properties. *International Journal of Mineral Processing*, 1 - 7. [ilmumas]

Bogdanoviciene, I.; Tõnsuaadu, K.; Mikli, V.; Grigoraviciute-Puroniene, I.; Beganskiene, A.; Kareiva, A. (2010). pH impact on the sol-gel preparation of calcium hydroxyapatite, $\text{Ca}_{10}(\text{PO}_4)_6(\text{OH})_2$, using a novel complexing agent, DCTA. *Central European Journal Chemistry*, 8(6), 1323 - 1330.

Klaasen, H.; Kūbarsepp, J.; Laansoo, A.; Viljus, M. (2010). Reliability of dual compounds "carbide composite + steel" produced by diffusion welding. *International Journal of Refractory Metals and Hard Materials*, 28(5), 580 - 586.

Rudjak, I.; Kaljuvee, T.; Trikkel, A.; Mikli, V. (2010). Thermal behaviour of ammonium nitrate prills coated with limestone and dolomite powder. *Journal of Thermal Analysis and Calorimetry*, 99(3), 749 - 754.

Pirso, J.; Viljus, M.; Juhani, K.; Kuningas, M. (2010). Three-body abrasive wear of TiC-NiMo cermets. *Tribology international*, 43(1-2), 340 - 346.

1.2

Bogdanovičienė, I.; Beganskienė, A.; Kareiva, A.; Juškėnas, R.; Selskis, A.; Ramanauskas, R.; Tõnsuaadu, K.; Mikli, V. (2010). Influence of heating conditions on the formation of sol-gel derived calcium hydroxyapatite. *Chemija*, 21, xx - xx. [ilmumas]

Laes, K.; Bereznev, S.; Land, R.; Tverjanovich, A.; Volobujeva, O.; Traksmäa, R.; Raadik, T.; Öpik, A. (2010). The impedance spectroscopy of CuIn_3Se_5 photoabsorber films prepared by high vacuum evaporation technique. *Energy Procedia*, 2(1), 119 - 131.

Ots, M.; Vedru, G.; Oras, E.; Lõhmus, M.; Veldi, M.; Jonuks, T.; Haak, A.; Friedenthal, M.; Tamla, Ü.; Luik, H.; Mäll, J.; Mäesalu, A.; Peets, J.; Maldre, L.; Kallavus, U.; Reino, M.; Öunapuu, I.; Lätti, P.; Viljus, A.; Kallis, I.; Kiudsoo, M.; Leimus, I.; Matsin, A.; Russow, E.; Kadakas, V.; Kaju, K.; Rainne, S. (2010). Ilusad asjad. Tähelepanuväärseid leide Eesti arheoloogiakogudest. Tamla, Ülle (Toim.). Ilusad asjad. Tähelepanuväärseid leide Eesti arheoloogiakogudest (1 - 342). Tallinn: Ajaloo Instituut

Tamla, Ülle; Kallavus, Urve; Reino, Mart (2010). Loomapeakujuliste figuuridega hõbekett Padiküla aardes. Tamla, Ülle (Toim.). Ilusad asjad. Tähelepanuväärseid leide Eesti arheoloogiakogudest (97 - 126). Tallinn: Ajaloo Instituut

1.3

Potlog, T.; Spalatu, N.; Ciobanu, V.; Hiie, J.; Mere, A.; Mikli, V.; Valdna, V. (2010). Analysis of fill factor losses in thin film CdS/CdTe photovoltaic devices. *Moldovan Journal of the Physical Sciences*, 9(3 - 4), 363 - 367.

Maticiuc, N.; Potlog, T.; Hiie, J.; Mikli, V.; Poldme, N.; Raadik, T.; Valdna, V.; Mere, A.; Gavrilov,

A.; Quinci, F.; Lughì, V.; Sergo, V. (2010). Structural changes in chemically deposited CdS: effect of thermal annealing. *Moldovian Journal of the Physical Sciences*, 9(3 - 4), 275 - 279.

3.1

Kers, J.; Goljandin, D.; Vilsaar, K.; Tall, K.; Mikli, V.; Zuo, X.; Zhang, L.; Schuman, T. (2010). Characterization of Disintegrator Milled Electronic Waste Powders for Materials Recovery. In: *Proceedings of the 7th International Conference of DAAAM Baltic Industrial Engineering: 7th International Conference of DAAAM Baltic Industrial Engineering, 22-24 April 2010, Tallinn, Estonia.* (Toim.) R. Küttner. Tallinn: Tallinn University of Technology Press, 2010, 492 - 497.

Joost, R.; Pirso, J.; Tenno, T.; Viljus, M. (2010). Effect of Free Carbon on the Mechanical and Tribological Properties of Cemented Carbides. In: *Proceedings of 7th International Conference of DAAAM Baltic Industrial Engineering: 7th International Conference of DAAAM Baltic Industrial Engineering, Tallinn, 22-24 April 2010.* (Toim.) R. Kütner. Tallinn University of Technology Press, 2010, 450 - 455.

Surzhenkov, A.; Kulu, P.; Viljus, M.; Vallikivi, A.; Latokartano, J. (2010). Microstructure and Wear Resistance of the Laser Hardened PM Tool Steel Vanadis 6. In: *Proceedings of 7th International Conference of DAAAM Baltic Industrial Engineering : 7th International Conference of DAAAM Baltic Industrial Engineering, Tallinn, 22-24 April 2010.* (Toim.) R. Küttner. Tallinn University of Technology Press, 2010, 486 - 491.

Juhani, K.; Pirso, J.; Viljus, M. (2010). Slurry erosion wear of TiC-NiMo and WC-Co cermets. In: *Proceedings of 7th International Conference of DAAAM Baltic Industrial Engineering : 7th International Conference of DAAAM Baltic Industrial Engineering, Tallinn, 22-24 April 2010.* (Toim.) R. Küttner. Tallinn University of Technology Press, 2010, 456 - 461.

3.2

Kärber, E.; Dedova, T.; Oja Acik, I.; Krunk, M.; Mere, A.; Mikli, V. (2010). Determination of charge carrier density in zinc oxide nanorods prepared by chemical spray pyrolysis. *Proceedings of CYSENI 2010. The 7th Annual Conference of Young Scientists on Energy Issues, May 27-28, 2010, Kaunas, Lithuania (340 - 344).* Kaunas, Lithuania: Lithuanian Energy Institute

Annert, K.; Vent, M.; Dedova, T.; Kärber, E.; Oja Acik, I.; Volobujeva, O.; Mere, A.; Krunk, M.; Mikli, V. (2010). Impacts of different solvents and substrates on properties of zinc oxide nanorod layers prepared by chemical spray pyrolysis. *Proceedings of CYSENI 2010. The 7th Annual Conference of Young Scientists on Energy Issues, May 27-28, 2010, Kaunas, Lithuania (301 - 309).* Lithuanian Energy Institute

Pirso, J.; Viljus, M.; Juhani, K.; Letunoviš, S. (2010). Reactive carburizing sintering. Maximilian Lackner (Toim.). *High Temperature Processes in Chemical Engineering (309 - 334).* ProcessEng Engineering

2.4 Keskuses loodud tööstusomandi loetelu

Materjaliuuringute teaduskeskuse vanemteadur Mart Viljus on ühe leiutise kaasautor, leiutisele anti välja Eesti patent.

EE05371B1

Kroomkarbiid-nikkel komposiidi valmistamise meetod

Patent välja antud: 15.12.2010

Omanik: TTÜ

Autorid: Jüri Pirso, Sergei Letunovitš, Mart Viljus

3. Keskuse infrastruktuuri uuendamise loetelu

2010.a. infrastruktuuri märkimisväärselt ei uuendatud.